

Др Милош Прица,¹
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитета у Нишу

UDK: 34:929 Kraljević, N.

Оригиналан научни чланак

Примљен: 1. 11. 2023.

Прихваћен: 27. 11. 2023.

НОВИЦА КРАЉЕВИЋ – ПРАВНИ МИСЛИЛАЦ И ИНТЕЛЕКТУАЛАЦ²

Апстракт: Упркос томе што је био један од најобразованијих људи свога времена, Новица Краљевић припада кругу прећутаних и заборављених интелектуалаца. Студије права похађао је у Суботици, студије философије у Београду, а студије медицине у Прагу. У Бечу је магистрирао философију, а звање доктора правних наука стекао је у Паризу, одбранивши докторску дисертацију посвећену правној социологији. Био је професор Правног факултета у Суботици. Говорио је девет језика. Почетком Другог светског рата вратио се у родну Херцеговину, како би помогао своје напаћеноме роду. У рату је положио живот као страдалник због врлине, а након рата његово име је осуђено на ћутање и заборав. Лик Новице Краљевића светли снажно — као морални и интелектуални путоказ у тамници моралне лењости и непросвећености у којој смо данас заточени.

Кључне речи: Новица Краљевић, родољуб, интелектуалац, правни мислилац.

1. Интелектуалац наспрам полуинтелектуалца

Према нашем мишљењу, три су одређујуће одлике интелектуалца: 1) морални и културни интегритет, 2) ауторитет знања (продорних мисли) и 3) приврженост врлини, јавном интересу и општем добру. Према томе, статус интелектуалца не може се достићи само путем формалног образовања, већ превасходно на основу духовног усавшавања и интелектуалног сазревања, особито имајући у виду да ауторитет

¹pricamilos@prafak.ni.ac.rs

²Рад је настао као резултат финансирања од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација РС, према уговору евиденциони број 451-03-47/2023-1/200120 од 03.02.2023. године“.

знања и лична просвећеност настају у следству духовног усавршавања и интелектуалног сазревања а не обрнуто! (Прица, 2021: 130-147).

Без интелектуалца у предоченом значењу, незамисливо је суштинско уобличење грађанског друштва, демократског друштва и владавине на основу права. Управо мали број интелектуалаца у наведеном значењу, представља главну препреку одистинском утемељивању грађанског друштва, демократског друштва и владавине на основу права. Следствено томе, у већини данашњих европских државама на делу је изопачена правна држава.

Интелектуалац је појам неодвојив од врлине, имајући у виду позвање интелектуалца да носи барјак истине, слободе и правде.³ Насупрот интелектуалцу стоји “полуинтелектуалац”. Под “полуинтелектуалцем” се подразумева особа која нема ни културни ни морални образац, а при томе је успешно завршила школовање и дипломом стекла улазницу у круг интелигенције”. (Милосављевић, 2012: 127-143). Гласовити Слободан Јовановић први је писао о полуинтелектуалцу: „Ми смо сви имали прилике да видимо младе „Паризлије“, који су се вратили из Париза исти онакви сељаци какви су и отишли. ...Пошто није добио подстрек за духовно саморазвијање, полуинтелектуалац све процењује према томе колико доприноси успеху у животу, схваћеном у материјалистичком смислу: Политичка амбиција једног полуинтелектуалца управо и није политичка. Она се састоји само у томе, да се човек кроз политику обогати, и да на високим положајима прогосподује. Он не зна ни за какве више и општије циљеве. Тек кад полуинтелектуалац избије на врхунац политичког успеха, види се како је он морално закржљао“ (Јовановић, 1990/1991: 572).

Осим моралног и културног интегритета, појам интелектуалца неодвојив је од служења јавном интересу и општем добру. Антонић

---

³ Николај Велимировић је о врлинама правословио: „Ако си милостив да помогнеш, великодушан да опростиш, и храбар да одбраниш, онда си постао такмац светих људи. Чиниш ли људима увек што би желео да теби људи чине, онда си близу савршених. Ако гориш љубављу према Христу распетоме за тебе, и вољан си да му живот свој дадеш као уздарје, и да умреш за Њега или Његове, онда си превазишао време и простор, и осигурао си себи место међу апостолима и мученицима у бесмртном царству небескоме. Ако дугим вежбањем и молитвом и подражавањем најбољих у хришћанству онеспособиш себе за свако зло а оспособиш за свако добро, у мислима, осећајима и делима, онда си постао узор новог човека и учитељ нове утакмице у добру. Назовемо ли дело Христово револуцијом, онда је то сасвим изузетна револуција у историји света. Јер Вођ те револуције желео је да пролије своју крв, а не туђу, за остварење свога идеала, свога царства. Што је и посведочио на Голготи.“ (Велимировић, 2007: 85).

вели: “Има ли у Србији елите? Увек постоји елита у функционалном смислу. То су они који држе кључне положаје у политици, економији и култури — људи на врху друштва. Али, постоји и други, нормативни појам елите, по коме у елиту спадају најбољи у својим професијама, при чему они — да би били елита, а не само добри стручњаци — морају да буду морални и сазнајни врх заједнице. То значи да ти људи морају озбиљно да брину о својој заједници. Прво, да добро разумеју свет у коме живе, како не би донели погрешне одлуке, важне за судбину своје заједнице. И друго, да буду спремни да се ангажују — да не кажем да се жртвују — како би унапредили заједницу до које им је стало. Невоља са српским друштвом је, по мишљењу многих, а и ја бих се са тим сложио, постојање знатног раскорака између тако схваћене нормативне елите, и оне фактичке, функционалне елите која управља Србијом. Овдашња фактичка елита, наиме — политичка, економска и културна, великим делом заправо је *колонијална*. Она слабо прикрива да презире свој народ и да радо учествује у његовом оробљавању и експлоатацији.” (Антонић, 2015).

За наше становиште о врлини као етичкој детерминанти правне државе важно је имати у виду да без одговарајућих врлина носилаца јавних функција и позива у држави, као и других субјеката територијалне заједнице, није могућно ожитворити правне принципе на којима почива институционални и правни поредак правне државе. Друго, мишљења смо да се само путем врлина субјеката територијалне заједнице може обезбедити опште добро, те и морално, духовно и интелектуално унапређивање појединаца и заједнице, што је смисао постојања правне државе у материјалном смислу. (Прица, 2021: 130-147).

Врлине стоје у нераскидивој повезаности са моралним дужностима. Када је реч о државним службеницима и функционерима, њихова је дужност да поступају искључиво у служби општег добра и јавног интереса. Како државу одликује општост, служење општем добру и општој идеји државе као институције подразумева да се државни функционери и службеници у свом поступању не смеју поистоветити са било којим приватним или партикуларним интересима. Осим тога, јавни интерес као етичка детерминанта подразумева моралну непоткупљивост, објективност, стручност, професионализам и друге врлине које морају поседовати носиоци јавних функција. Врлине као етичка детерминанта веома су важне у погледу свих других носилаца јавних функција и позива у држави (Прица, 2021: 130-147), тако и када је реч и о универзитетским професорима.

Универзитетски професор је дужан да се, осим формалног научног усавршавања, истовремено и морално, духовно и интелектуално усавршава. Универзитетски професор је дужан да буде моралан и да једнако поступа према свим студентима, без афинитета и анимозитета, објективно и непристрасно. Премда би се по природи ствари имало очекивати да је универзитетски професор моралан, то нажалост не одговара универзитетским приликама данашње Србије. Универзитете у Србији заплускује снажан талас недопуштених приватних интереса, следствено чему није мали број универзитетских професора без моралног интегритета и очекиване посвећености врлини, јавном интересу и општем добру. Недостатак врлине и морална лењост универзитетских посленика јесу смртна болест универзитетске академске заједнице и грађанског друштва.

Позвање је универзитетског професора да буде научник и интелектуалац. Универзитетски професор у једној руци носи фењер, са настојањем да силином научнога знања (продорних мисли) осветли све оно што је тамно, као и да учини јавним све оно што је тајно, док би у другој руци универзитетски професор требало да носи барјак истине, слободе и правде, како би могао да буде чувар јавног интереса и општег добра академске заједнице и територијалне заједнице, друштва и државе. Према томе, посве је природно да универзитетски професор буде оличење врлине али и да буде заштитник врлине, што је услов за одистинску изградњу грађанског друштва и демократског друштва.

Испуњеност формалних услова за обављање одређених позива и функција по правилу се везује за одређене ступњеве стеченог формалног образовања и радног искуства, али формални услови у питању нису од значаја када је реч о врлинама које су услов ваљаног вршења позива и функција. У пријатељској критици упућеној свом српском народу, Рајс – који је био Србин по опредељењу, а не по рођењу – подвлачи разлику између формалног образовања и врлине: “Површно је и научно и универзитетско образовање већине правника са вашег Универзитета. ...Зар вредност универзитетског образовања не лежи управо у томе да професор, наравно, прави професор, дели са учеником свој начин размишљања и поимања ствари? Конкретне чињенице које професор излаже могу се наћи у хиљаду књига, али његов начин тумачења и разумевања јединствен је и не могу га заменити књиге. Када студент положи испите, не зна практично ништа. Тек ће га пракса образовати, под условом да га је професор научио како да сагледава ствари. ... Свеједно вам је да ли кандидат за место у правној, полицијској служби, итд., заиста познаје материју потребну за тај посао и да ли је заиста у

стању да ваљано обавља свој посао. Довољно вам је да има диплому и да је добро политички обојен...И тако ви за више полицијске чиновнике примате само кандидате који имају диплому правника, тј. безвредну универзитетску диплому. Због чега вам је важна та диплома? Није од неке користи у полицији, јер се тих неколико потребних пасуса дају лако научити свакодневном праксом. Али оно што се не учи на правном факултету, а неопходно је сваком полицајцу јесте следеће: техничка знања потребна за тај посао, интелигенција, преданост, љубав према послу, морална храброст, интуиција, извесна доза проицљивости, храброст и искреност. Човек који поседује све ове особине биће одличан полицајац, иако нема (право) универзитетско образовање. За каријеру полицајца, универзитетско образовање је недовољно, ако је само правно. Ова позиција морала би бити доступна, и то до највећих положаја, сваком интелигентном, марљивом и часном човеку који има неопходан таленат. Вашим дипломираним људима у полицији у већини случајева недостаје таленат, марљивост и, што је најгоре, част." (Рајс, 2020: 35-38).

Новица Краљевић био је мислилац и интелектуалац, један од најобразованијих људи свога времена, а притом и морално беспрекоран и наспрам општег добра крајње пожртван. Свој живот положио је као страдалник због врлине. Његов лик данас светли снажно као морални и интелектуални путоказ у тамници моралне лењости у којој смо заточени.

2. Животопис Новице Краљевића

Новица Краљевић рођен је 17. септембра 1906. године у селу Цицина код Требиња. Одрастао је у традиционалној српској породици, заснованој на светосављу. (Путица, 2016). Основну школу похађао је у селу Јасеница-Луг и у Требињу, док је гимназију завршио у Мостару. Током школовања остао је без оца и сестре. Као изванредан ученик добио је стипендију краља Александра Карађорђевића (Путица, 2016).

Студије права похађао је у Суботици, студије философије у Београду, а студије медицине у Прагу. У Бечу је магистрирао философију, а звање доктора правних наука стекао је у Паризу, одбранивши докторску дисертацију посвећену правној социологији.

О Краљевићевим успесима током последипломских студија, Путица вели: „Студирао је и затим 1931-1932 године магистрирао филозофију на Бечком универзитету код најчувенијих професора тога времена, Карла Бихлера и Мориса Шлика. На Сорбони, у Паризу, одбранио је 5.

јуна 1939. године докторску дисертацију и стекао звање доктора права. Једно вријеме био је шеф кабинета предсједника владе Милана Стојадиновића. Напушта тај посао и почиње да ради као редовни професор на веома угледном Правном факултету у Суботици.” (Путица, 2016).

Белешку о Краљевићевом школовању у Београду и Паризу оставио је његов пријатељ, професор Петар Бубрешко: „Након храбро савладаних материјалних тешкоћа у гимназијском школовању, доспио је до универзитета у Београду, гдје је завршио филозофију са одличним успјехом. Студије у истом домену наставио је у току двије следеће универзитетске године у Бечу, уз подршку Јована Дучића, који је цијенио изузетну бистрину и неисцрпну енергију младог Требињца. Постављен је за професора гимназије у Суботици, гдје је убрзано завршио правне науке на тамошњем факултету. Потом је као стипендиста француске владе кренуо у Париз и започео рад на докторату права у прољећном семестру 1938. године. За вријеме кратког боравка у Латинском кварту, прикупио је уџбенике и повукао се у манастирску самоћу у париском предграђу. Већ у јесен положио је усмене испите без оклијевања. Тада се задомио у Паризу, гдје је неуморно радио и дан и ноћ у студентском Hôtel du Cedre, Rue Isacpedela. Тезу је одбранио у јуну 1939. године, у невиђено рекордном времену. Док су докторске студије понајчешће почетни научни радови, дотле је Краљевићева теза стваран допринос синтези филозофије и права, рекао је предсједник комисије и декан Правног факултета“ (Бобрешко, 2003; Путица, 2016). Овде додајмо да је Краљевић студирао и медицину у Прагу.

Почетком Другог Светског рата, Краљевић се враћа у родну Херцеговину како би помогао своме напаћеном роду. Својим храбрим поступањем постао је омражен код усташа и партизана. Убијен је 28. октобра 1942. године од стране партизана. Као страдалник због врлине осуђен је на смрт, а његово име на ћутање и заборав: „У првим годинама рата, док је крвави обрачун усташа са назаштићеним српским народом био у пуном јеку, свјестан околности, своје позиције и моралне обавезе, др Новица Краљевић није жалио ни свог угледа, а на крају ни свог живота – да учини све да би се планирани и већ увелико започети геноцид, колико је могуће, зауставио. У својој намјери др Новица Краљевић је успио – и то је његова велика заслуга. Све његове акције које је из родољубивих намјера предузимао, нова комунистичка власт у вријеме и након рата представљала је у потупно супротном свјетлу. На његов живот и дјела пао је тамни вео неистине и заборава.“ (Путица, 2016).

3. Новица Краљевић као правни мислилац

Правну заоставштину Новице Краљевића сачињавају докторска дисертација и монографија посвећена основним појмовима теорије права. Докторска дисертација Новице Краљевића написана је под знаковитим називом: „*La portée théorique du glissement du Droit vers la Sociologie*“ – „Теоријски домет померања права према социологији“. Краљевићеву дисертацију са француског језика превео је др Спасоје Ђузулан, а превод дисертације објављен је 2004. године (Издавачки графички атеље „М“, Београд). Научна монографија Новице Краљевића: „Предмет и смисао права“, објављена је у Београду – 1940. године, у издању француско-српске књижаре А. М. Поповића. Осим као писац, Краљевић се истакао и као преводилац. Са немачког језика превео је Јелинеково дело „Борба старог права с новим“ (превод објављен 1940. и 1998. године/ Правни факултет Универзитета у Београду).

У периоду пре Другог светског рата, научно дело Новице Краљевића анализовано је у двама радовима. Први рад написао је професор Ђорђе Тасић, као оцену Краљевићеве дисертације⁴, док је други рад посвећен горе поменутој монографији о предмету и смислу права.⁵

У периоду након Другог светског рата до данас, једини рад посвећен Краљевићем научном делу написао је академик Данило Баста. То што је Краљевићево дело било заслужно пажње академика Басте, белодани је доказ квалитета Краљевићеве правне заоставштине.

Баста вели да ће се свако ко прочита Краљевићево дело „лако уверити да је у питању необично даровит, оштроуман, ваљано обавештен и зрео правни писац, кадар да своје схватање о праву – изразито социолошки опредељено – јасно изложи и добро аргументује“. (Баста, 2004: 49).

С једне стране, Краљевић као правни мислилац – не прихватајући нормативистичку теорију Ханса Келсена и теорије о природном праву – развија гледиште о друштвеном праву. Друштвено право настаје и уобличава се под окриљем правног поретка, при чему се на основу Краљевићевих излагања долази до закључка да јавни поредак по обухвату премаша право које стварају органи јавне власти. Нама је посебно инспиративно што се Краљевић у излагањима о друштвеном праву

---

⁴Ђорђе Тасић, Novitzka Kralyévitch, LA PORTÉE THÉORIQUE DU GLISSEMENT DU DROIT VERS LA SOCIOLOGIE, La doctrine juridique au point de vue de la Connaissance et de la Sociologie, 1939, 323, Архив за правне и друштвене науке, 57/1940, стр. 159-161.

⁵Јован Ђорђевић, Новица Краљевић, ПРЕДМЕТ И СМИСАО ПРАВА, Београд, 1940. стр. 63, Архив за правне и друштвене науке, 57/1940, стр. 159-161.

ослања и на теорију институције Оријуа и Ренара, имајући у виду да је дотично гледиште о институцијама веома важно за разумевање државе и права. (Прица, 2021: 521-537). С друге стране, Краљевић правној науци одриче научни карактер, сматрајући да право нема за циљ да открива сазнања, већ право има практичан циљ да регулише односе према одређеној идеји, из чега произлази да право нема сопствени предмет изучавања. Краљевић је настојао да докаже да је социологија права једина истинска наука о правном феномену. Инспиративне критике Краљевићевог научног дела написали су Тасић и Баста – при чему је Тасићева критика фрагментарна а Бастина свеобухватна – а ми налазимо као важно да овде истакнемо неколико обележја Краљевићевих мисаоних постигнућа. Прво, Краљевић је био свестрано образован мислилац и одличан познавалац европске правне књижевности, што је први утисак који стиче читалац Краљевићевих дела. Други утисак који читалац стиче јесте изражена Краљевићева оштроумност, што и Тасић признаје када каже да је „филозофска култура“ омогућила Краљевићу да чини оштроумне критике (Тасић, 1940: 61). Оштроумност Краљевићева нарочито до изражаја долази приликом оспоравања поставки Келсенове теорије права, као и код истицања научне заснованости постојања друштвеног права и социологије права. Треће, Краљевићево научно дело открива мислиоца који своје поставке гради на тремећи философије, социологије и правне науке, што је ретко и необично и допринело је мисаоном богатству Краљевићевог дела. Додуше, једина невоља у том необично широком и оригиналном промишљању – јесте у томе што је Краљевић поистоветио правну науку са правном техником, заговарајући став да правна наука нема својство науке јер „циљ права је да регулише а не да објашњава“! У вези са овим, Краљевић вели: „Циљ науке је сазнање, а циљ права је регулисање заједничког живота. Наука има да ријеша један проблем, право, пак има да испуни једну дужност. Сазнање је једно: оно је објашњење свијета. Право не учествује у том објашњењу. Наука је једно средство за практичне правне циљеве. Право, са своје стране, може бити предмет научне процјене, али никада експликативна наука. Право не објашњава, оно регулише. (Краљевић, 2004: 106; Баста, 2004. 54-55). Упркос неприхватљивом поистовећивању правне науке са правном техником, проучавање Краљевићевог научног дела, осим због мисаоног богатства, инспиративно је због Краљевићевог настојања усредоточеног на спознају и уобличавање друштвеног права и социологије права.

4. Новица Краљевић – интелектуалац и родољуб

Почетак Другог светског рата Краљевића затиче у Београду. Српски народ у Херцеговини суочио се са опасношћу усташког геноцида. Формирана је НДХ (независна држава Хрватска) и почињени су први усташки злочини. У другој половини јуна месеца 1941. године – тринаест требињских Срба бачено је у Придворачку јаму. Велика већина интелектуалаца, склања се на територију Црне Горе, највише у Боку Которску и Херцег Нови. (Путица, 2016).

Како би помогао своме роду, Новица Краљевић се из Београда враћа у Херцеговину: „Звјерска мучења и убијања Срба од стране хрватских и муслиманских усташа, као и цјелокупно страдање српског народа изложеног планираном геноциду, створило је код др Новице Краљевића одлучну намјеру да, користећи своје знање, углед и могућности, упути водећим италијанским (државним и црквеним) ауторитетима писма, у којима би изнио чињенице о страдању српског народа на подручју НДХ и од њих затражио да учине све да се ти злочини зауставе. У писмима би затражио да се поправи тежак положај српског православног народа изложеног погрому и покољу од хрватских усташа. Његова животна преокупација од тада је да учини све да се спаси српски народ. Храбро и одлучно др Новица Краљевић спровео је у дјело своје намјере. Свим водећим личностима италијанске државе упутио је писма... Писма су службеним путем послана преко званичних представника италијанске државе у Боки Которској.“ (Путица, 2016).

Новица Краљевић као храбар и веома образован интелектуалац настојао је да задобије подршку Италије, с циљем спасавања српског народа. Примарни задатак састојао је у спречавању тзв. „видовданске акције“ – усташких злочина планираних за последње дане јуна месеца 1941. године. С тим у вези, Краљевић је заједно са професорима Васиљом Поповићем и Васом Чубриловићем саставио писмо-телеграм који је упућен италијанском гувернеру Далмације Ђузепеу Бастијанинију – са молбом да италијанске трупе спрече усташку „видовданску акцију“. Поврх тога, Новица Краљевић је током августа 1941. године упутио писма: (1) Франку Скаселатију, префекту которске провинције; (2) „дучеу“ Бениту Мусолинију и (3) папи Пију XII. У писму поглавару Римокатоличке цркве, Краљевић предочава: „Увјеравам Вашу Светост да су звјерства нечувена и без преседана у дугој историји варварства на свијету. Људе убијају чекићима у главу, кољу их, кувају живе, бацају дјецу и жене у ријеке и бунаре, а одрасле у јаме. Вађене су очи православним епископима, премлаћивани су митрополити на најсвирепији

начин... У Хрватској је убијено стотине хиљада хришћана од стране најнижих слојева хрватског друштва, под вођством католичке цркве, а у савезу са циганима и другим мухамеданцима... Има доказа да су у овим пословима духовно умијешани као иницијатори католички епископи, а одржано је више сједница католичког епископата у Загребу, са којих су по свој прилици даване директиве акција...“ У наставку меморандума, др. Краљевић тражи од папе „да уложи велики ауторитет код хрватских свјетовних и црквених власти да обуставе даље убијање мирних грађана и насилно превођење у католичку вјеру“. Исто тако и „да неизоставно прогласи неважећим све прелазе у католичку вјеру на територији Хрватске од пада Југославије“. (Путица, 2016).

Краљевићеве напори уродили су плодом. Плашећи се од великог устанка српског народа због усташких злочина, италијанска војска се одлучује да српски народ заштити од усташких покоља. Путица у вези са тим каже: „Италијани, видјевши опасност, али и свој интерес у овој ситуацији, постају сусретљиви према Србима, и постављају се као заштитници српског народа. Са италијанске стране у томе се посебно истичу: генерали Алесандро Лузано, Ђузепе Амико, пуковник Антонио Пињатели, потпуковник Бергамо, и др. То је вријеме „компромиса“ између Италијана и представника Срба. Српски политичари и интелектуалци (међу којима је био и др Новица Краљевић), на Италијане су гледали као на „мање зло“, на некога ко не убија Србе као што су то радиле усташе, и који су спремни, у одређеним околностима, да помогну српском народу. Користећи ове околности, националисти (четници) су тако настојали сачувати своје снаге у борбеној спремности, да би их у датом моменту могли другачије употребити. ...Уз велико противљење вођства НДХ, споразум о реокупацији је потписан 26. августа 1941. године. Потписали су га италијански генерал Амброзио и Анте Павелић. У споразуму се између осталог наводи да се са подручја на ком је извршена реокупација морају повући све усташке јединице, док се тзв. војска НДХ (домобранство) треба свести на минимум и у свему подредити команди италијанске војске. Сва власт опет је била у рукама Италијана. Масовни злочини над српским становништвом на подручју источне Херцеговине тиме су заустављени. Реокупација је у потпуности спроведена до средине септембра 1941.“ (Путица, 2016).

Под покровитељством италијанске заштите, 6. октобра 1941. године на православном гробљу у Требињу сахрањене су есхумиране жртве из Придворачке јаме. Поводом овога догађаја, Путица каже: „Најзаслужнији за ову есхумацију био је др Новица Краљевић. Он је изградио ауторитет код италијанске војне и цивилне власти послје писама упућених врху

италијанске државе и користио га да помогне свом српском народу. Обезбиједио је код италијанских власти сву потребну логистику: дозволе, превоз, обезбјеђење, потребна материјална средства. У посмртној поворци која је ишла од Придвораца до гробља у Подгљивљу (око пет километара), др Новица Краљевић, најзаслужнији за ову достојанствену сахрану, био је на почасном мјесту, одмах иза тројице свештеника. Од поласка из Придвораца све до гробља у Подгљивљу, стално су звонила црквена звона на Саборном храму Светог Преображења. Жртве је на камионима уз почасну војну пратњу до гробља довезла италијанска војска. Ту је Краљевић одржао врло потресан говор, захваливши се на крају и представницима италијанске војске. На сахрани, родбина убијених жртава положила је вијенце на којима су се налазили ћирилични натписи: „Мученицима и херојима“. (Путица, 2016).

Новица Краљевић био је национални предњачитељ. Делашао је као следбеник Драже Михаиловића и као припадник Југословенске (краљевске) војске у отаџбини. Пред народом је заступао идеје национално-ослободилачког покрета. Због свог деловања, постао је омражен и код усташа и код комуниста. Академик Баста знаковито каже: „Само је привидан парадокс што су га због истих „недела“ оптуживали и партизани и усташе“. (Баста, 2004: 51). Путица вели: „Њихово непријатељство било је различитог основа. Усташе су га доживљавале као главну препреку за остварење својих крволочних намјера према српском становништву. Партизанима–комунистима био је једна од главних мета за ликвидацију, јер је као водећи и најобразованији национални првак у свом крају био главна сметња за остварење циљева „револуције“ и насилног преузимања власти. Са друге стране, Новица је имао несугласице и са водећим људима Равногорског покрета на подручју источне БиХ и Далмације, првенствено са Доброславом Јевђевићем и Петром Баћовићем. Карактерне особине, образовање и остварење активности на спашавању српског народа, чиниле су га супериорним у односу на наведену двојицу. Исто тако, једни другима они су били и конкуренција на истакнута мјеста у покрету. Из тог разлога, смрт др Краљевића не би наишла на претјерано жаљење ни у сопственим редовима.“ (Путица, 2016).

Разлоге смртне опасности у којој се нашао Краљевић, на видело изводи следећа наредба: „Морате обавезно стријељати све оне који су потпомагали четнике и били наклоњени њима. Исто тако, рашчистите са лабавим и колебљивим елементима. При свему томе морате бити потпуно енергични и без икаквог милосрђа... Стријељајте масу оних који су прешли из партизана на страну четника. Послије тог стријељања они

који остану неће више помислити да тако нешто направе. Поред овог, обавезно морате спровести мобилизацију људства у вашем срезу. Оне који се не јаве - стијељати. Упамтите, да је за нас сада важније убити и растјерати четнике, него Талијане.“ (Наредба Јосипа Броза Тита од 11. јануара 1942; Путица, 2016).⁶

Новица Краљевић убијен је у заседи — 28. октобра 1942. године — од стране комуниста (партизана), којом приликом је убијен и двадесетогодишњи Новак Грујичић. Краљевић је имао тридесет пет година када се упокојио.

Колико је данас посленика правне науке који се према ширини формалног образовања могу упоредити са Новицом Краљевићем? Постигнућа Новице Краљевића остварена током школовања у истину делују нестварно. Ако је тако, како објаснити околност да студенти правних факултета нису упознати са ликом и делом Новице Краљевића? У питању је неправда која се мора отклонити. Поврх тога, квалитет свеукупног делања Новице Краљевића није само у ширини формалног образовања, колико је у моралном основу и храбрости коју је исказивао као подвижник посвећен врлини. Краљевић је био храбар, као научник, те и као делатник који носи барјак истине, слободе и општег добра. Пленио је као неустрашиви интелектуалац, а и живот је положио као страдалник због врлине. С тога, лик овог страдалника због врлине данас светли снажно као интелектуални и морални путоказ, следствено чему је једино исправно да Новица Краљевић добије посебно место међ посленицима правне науке. Лик Новице Краљевића младим православима треба да служи као светионик у интелектуалним и духовним трагањима, заснованим на самопоштовању и окренутим против моралне лењости и пузавости.

---

⁶ Пажње је заслужна и наредба Јосипа Броза Тита упућена главном штабу НОВ и ПО Србије: „Када будемо ушли у Србију, постријељати ћемо све кулаке и домаћине, а нарочито све индустријалце.“ „Имовину великосрпске буржоазије, поглавито индустријске објекте и творнице, ћемо пренијети у Хрватску и Словенију.“ „Наријеђујем особито строго понашање према српском народу, који је, у више наврата показао непослух и оданост монархији, који ми желимо искоријенити.“ „Посебно скрећем пажњу друговима из ПО Србије да дјелују оштро и без сентимента према својим рођацима и пријатењима, јер је опћи циљ изнад свих наших емоција. Дапаче, другови из ПО Србије морају показати већу строгост од других.“ „Према припадницима ЈВуО и четничким јединицима не показивати никакву милост.“ „Смрт фашизму – Слобода народу!“ (Петровић, 2021: 134-135).

Литература

Антонић, Слободан (2015). *Елита колонијалног менталитета*, <http://www.nspm.rs/kolumne-slobodana-antonica/elita-kolonijalnog-mentaliteta.html?alphabet=l>;

Баста, Данило (2004). Један наш прећутани социолог права, Зборник Матице српске за друштвене науке, број 116/117, стр. 49-62.

Баста, Данило (2007). Један наш прећутани социолог права, Самоштовање и пузавост, Досије студио, Београд, 2007, стр. 84-108.

Бубрешко, Петар (2003). *Задушно слово*, Крагујевац;

Велимировић, Николај (2007). *О Богу и о људима*, Београд;

Ђорђевић, Јован (1940). Новица Краљевић, ПРЕДМЕТ И СМИСАО ПРАВА, Београд, 1940. стр. 63, Архив за правне и друштвене науке, 58, стр. 159-161;

Јовановић, Слободан (1990/1991). *Један прилог за проучавање српског националног карактера*, Сабрана дела 12, Београд;

Kralyévitch, Novitza (1939). LA PORTÉE THÉORIQUE DU GLISSEMENT DU DROIT VERS LA SOCIOLOGIE, La doctrine juridique au point de vue de la Connaissance et de la Sociologie, Paris;

Краљевић, Новица (1940). Предмет и смисао права, Београд, 1940;

Краљевић, Новица (2004). Теоријски дOMET померања права према социологији, ИГАМ, Београд;

Милосављевић, Борис (2012). *Културни образац и појам полуинтелектуалца*, Култура: часопис за теорију и социологију културе и културну политику, бр. 137, стр. 127-143;

Петровић, Милан (2021). Од правне државе до титоистичке диктатуре, Београд;

Путица, Милан, (2016). Др Новица Краљевић, Водећи равногорац у Херцеговини, <https://www.pogledi.rs/dr-novica-kraljevic-vodeci-ravnogorac-u-hercegovini.html>;

Путица, Милан (2016). С друге стране историје, спасавање народа као велеиздаја, 2016. <https://radiotrebinje.com/vijest/s-druge-strane-istorije-4-dr-novica-kraljevic-spasavanje-naroda-kao-veleizdaja-2>;

Прица, Милош (2021). Правна држава и медији, Правни факултет Универзитета у Нишу;

Прица, М. (2022). *Јавни интерес, општи интерес и приватни интерес као правни појмови*, Зборник Матице српске за друштвене науке, 184, 521-537;

Прица, Милош (2023). *Стеван Живадиновић – Ване Бор: свестрани уметник и заборављени правни мислилац*, Правни хоризонти, Правни факултет Универзитета у Нишу, стр. 161-184;

Рајс, А. (2020). *Чујте Срби*, Београд;

Тасић, Ђорђе (1940). *Kralyévitich, Novitza, LA PORTÉE THÉORIQUE DU GLISSEMENT DU DROIT VERS LA SOCIOLOGIE, La doctrine juridique au point de vue de la Connaissance et de la Sociologie*, 1939, 323, Архив за правне и друштвене науке, 57, стр. 159-161.

Prof. Miloš Prica, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Niš

NOVICA KRALJEVIĆ – A LEGAL THINKER AND INTELLECTUAL

Summary

Despite being one of the most educated people of his time, Novica Kraljević belongs to the circle of tacit and forgotten intellectuals. He studied philosophy in Belgrade, law in Subotica and medicine in Prague. He earned a master's degree in philosophy in Vienna, and obtained the title of doctor of legal sciences in Paris, after defending his doctoral dissertation on legal sociology. He was a professor at the Faculty of Law in Subotica. He spoke nine languages. At the beginning of the Second World War, he returned to his native Herzegovina in order to help his suffering relatives. In the war, he laid down his life as a martyr for virtue. After the war, his name was doomed to silence and oblivion. The figure of Novica Kraljević shines brightly, as a moral and intellectual signpost in the dungeon of moral indolence and lack of enlightenment in which we are imprisoned today.

Keywords: *Novica Kraljević, patriot, intellectual, legal thinker.*